21.11.2024

Lauri Kajanoja, talouspolitiikan koordinaattori

Lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle Asia: HE 146/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työriitojen sovittelusta ja eräiden työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä annetun lain muuttamisesta

Suomessa työllisyyden ja talouskasvun kannalta on hyvin tärkeää, että työkustannusten kehitys on sopusoinnussa talouden suorituskyvyn kanssa. Jos työkustannukset nousevat tässä suhteessa liian nopeasti, työnantajien mahdollisuudet työllistää heikkenevät. Toisaalta talouden suorituskykykyyn nähden tarpeettoman hitaasta työkustannusten noususta ei ole juuri hyötyä työllisyyden tai talouskasvun kannalta.

Talouden toimialat voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään. Yhteen ryhmään kuuluvat niin sanotut avoimen sektorin alat, joiden tuotannosta valtaosa kilpailee suoraan ulkomaisen tuotannon kanssa. Ne siis tuottavat vientituotteita ja tuonnin kanssa kilpailevia tuotteita. Toiseen ryhmään kuuluvia aloja voi kutsua kotimarkkinasektoriksi.

Työantajien palkanmaksukykyyn suhteutetut työkustannukset kullakin toimialalla vaikuttavat suoraan työllisyyden edellytyksiin kyseisellä toimialalla. Lisäksi kotimarkkinatoimialojen työkustannukset vaikuttavat kannattavuuteen ja siten työllistämiskykyyn myös avoimella sektorilla. Tämä johtuu siitä, että avoin sektori ostaa runsaasti välituotteita kotimarkkinasektorilta. Ne ovat lähinnä erilaisia palveluja.

Kun tarkastellaan tilastoja, teollisuutta voidaan yksinkertaistaen käyttää edustamaan talouden avointa sektoria. Vastaavasti muut toimialat voivat edustaa kotimarkkinasektoria. Teollisuusyritykset vastaavat valtaosasta Suomen vientiä, kun siihen lasketaan mukaan sekä tavaroiden että palveluiden vienti.

Teollisuusyritykset hankkivat muilta kotimaisilta yrityksiltä niin paljon välituotteita, että kotimarkkina-alojen palkkojen nousu yhdellä prosentilla vaikuttaa teollisuuden kustannuksiin lähes yhtä paljon kuin teollisuuden omien palkkojen nousu yhdellä prosentilla.[1] Tämä johtuu siitä, että palkkakehitys kotimarkkinasektorilla vaikuttaa sen avoimelle sektorille myymien välituotteiden hintoihin.

[1] Silvo, Aino (2019): Palkkojen nousun vaikutus tuotannon kokonaiskustannuksiin eri toimialoilla. Euro ja talous, 17.5.2019. Suomen Pankki.

Talouden avoimen sektorin tuotannon kannattavuus määrää sen, tapahtuuko tuotanto Suomessa vai ulkomailla. Näin ollen kotimarkkinasektorinkin palkkakehitys vaikuttaa välituotteiden hintojen kautta avoimen sektorin tuotantoon ja työllisyyteen. Avoimen sektorin tuotanto puolestaan vaikuttaa koko talouden tulonmuodostukseen ja sitä kautta lopulta kotimaiseen kysyntään. Se puolestaan vaikuttaa työllisyyden edellytyksiin kotimarkkinasektorilla.

Kotimarkkinasektorin työkustannusten kehityksellä on suora merkityksensä myös julkisen sektorin palkkakuluihin sekä muihin menoihin ja sitä kautta julkisen talouden tasapainoon. Talouden suorituskykyyn nähden nopea palkkojen nousu kotimarkkinasektorilla voi siten johtaa myös tarpeeseen kiristää verotusta ja säästää muista julkisista menoista.

Suomessa koettuun poikkeuksellisen heikkoon työllisyyden ja tuotannon kehitykseen suunnilleen vuosina 2009–2015 vaikutti moni tekijä, joista yksi oli kustannuskilpailukyvyn heikkeneminen. Sen taustalla oli talouden muutenkin heikentyneeseen suorituskykyyn nähden liian nopea työkustannusten nousu sekä avoimella sektorilla että kotimarkkinasektorilla. Merkityksensä tässä oli vuosien 2007–2008 koordinoimattoman liittokohtaisen sopimuskierroksen ratkaisuilla.

Edellä kuvattu alleviivaa sitä merkitystä, joka tasapainoisella työkustannusten nousulla on työllisyyden ja talouskasvun edellytysten kannalta. Koska Suomi on rahaliiton jäsenmaa, työmarkkinaratkaisuilla on tässä suhteessa suurempi merkitys kuin rahaliittoon kuulumattomissa maissa kuten Ruotsissa. Suomessa valuutan ulkoisen arvon muutokset eivät kompensoi tällaisia kotimaisen kustannuskehityksen vaikutuksia. Siten on syytä odottaa, että jos kustannuskilpailukyky heikkenee merkittävästi, seurauksena on kivulias sopeutumisprosessi, johon liittyy pitkittynyt heikko työllisyyskehitys.

Suomen kaltaisessa maassa, jossa työ- ja virkaehdoista sovitaan pitkälti ns. liittokohtaisesti, onkin työmarkkinakierrosten koordinaatio tärkeää. Sitä suosittelee tutkimustiedon pohjalta mm. OECD.[2]

Hyvin toimiva koordinaatio edellyttää Suomen kaltaisessa maassa sitä, että avoimen sektorin työehtoja koskevien ratkaisujen kustannusvaikutukset viitoittavat muiden alojen ratkaisuja. Koska avoin sektori kohtaa suoraan ulkomaisen kilpailun, voi sen ratkaisujen odottaa ottavan huomioon kustannuskilpailukyvyn.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö palkat muualla taloudessa voisi miltään osin nousta enemmän kuin avoimella sektorilla. Koordinaation toimimisen kannalta tässä suhteessa suuri merkitys on paikallisella sopimisella, markkinapaineilla sekä sillä, vallitseeko yhteiskunnassa laajasti yhteisymmärrys tarpeesta muita suurempiin palkankorotuksiin jonkin työntekijäryhmän kohdalla.

[2] OECD (2019), Negotiating Our Way Up: Collective Bargaining in a Changing World of Work, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/1fd2da34-en.